

ΕΓΓΕΛΟΣ

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ
ΤΟΥ ΝΟΥ

Πρόλογος, μετάφραση, σημειώσεις
ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΡΑΚΛΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑ 2007

προσφέρονται ἄμεσα· καὶ ὄντως ἔτσι προσφέρονται ὅπως τοὺς συλλάβαμε.

Ὅταν ἐρευνῶμε δὲ τὴν ἀλήθεια τοῦ ἐπίσταμαι, φαίνεται νὰ ἐρευνῶμε τί εἶναι τὸ ἴδιο αὐτοῦ τοῦτο. Μόνο ποὺ σ' αὐτὴ τὴν ἐρευνα αὐτὸ εἶναι δικό μας ἀντικείμενο, εἶναι κατ' ἐμᾶς· ὁπότε ὁποιο αὐτὸ τοῦτον του τυχὸν προκύψει θὰ εἶναι μᾶλλον τὸ εἶναι του κατ' ἐμᾶς· ὅτι τυχὸν ἰσχυρισθοῦμε ὅτι εἶναι ἡ οὐσία του θὰ εἶναι μᾶλλον ὅχι ἢ [59] ἀλήθεια του ἀλλὰ μόνον ἡ δική μας ἐπίγνωση αὐτοῦ. Ἡ οὐσία ἢ τὸ κριτήριο θὰ ἐμπίπτει σὲ μᾶς, ἐκεῖνο δὲ ποὺ θὰ ὀφείλε νὰ συγκριθεῖ μ' αὐτό, καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ ὀφείλε νὰ ληφθεῖ μία ἀπόφαση μ' αὐτὴ τὴν σύγκριση, δὲν πρέπει κατ' ἀνάγκη νὰ τὸ ἀναγνωρίσει.

Ἀλλὰ ἡ φύση τοῦ ἀντικειμένου ποὺ μελετοῦμε μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸν χωρισμὸ ἢ τὴν ἐπίφαση χωρισμοῦ καὶ προϋπόθεσης αὐτῇ. Ἡ συνείδηση διαθέτει στὸν ἑαυτὸ της τὸ κριτήριό της κι ἄρα ἡ ἐρευνα θάναί μία σύγκρισή της μὲ τὸν ἑαυτὸ της· γιὰτὶ ἡ διάκριση ποὺ μόλις κάμαμε ἐμπίπτει σ' αὐτὴν. Κάτι μέσα της εἶναι [77] κατὰ ἓνα ἄλλο, ἥτοι ἐνέχει γενικὰ τὸν καθορισμὸ τῆς στιγμῆς τοῦ ἐπίσταμαι· συνάμα τὸ ἄλλο δὲν ὑπάρχει γι' αὐτὴν μόνο κατ' αὐτὴν ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς τῆς σχέσης, ἥτοι αὐτὸ τοῦτο· ἡ στιγμή τῆς ἀλήθειας.

Αὐτὸ ποὺ ἡ συνείδηση δηλώνει μέσα της ὡς τὸ αὐτὸ τοῦτο ἢ τὸ ἀληθές μᾶς δίνει λοιπὸν τὸ θεσπισμένο ἀπὸ τὴν ἴδια κριτήριο ἀξιολόγησης τοῦ ἐπίσταμαί της. Ἄν ποῦμε τὸ ἐπίσταμαι ἔννοια, τὴν δὲ οὐσία ἢ τὸ ἀληθές ὃν ἢ ἀντικείμενο, ὁ ἔλεγχος θὰ συνίσταται στὸ νὰ κοιτάξουμε ἂν ἡ ἔννοια ἀντιστοιχεῖ στὸ ἀντικείμενο. Ἄν ὅμως λέμε τὴν οὐσία ἢ τὸ αὐτὸ τοῦτο τοῦ ἀντικειμένου ἔννοια κι ὡς ἀντικείμενο ἐννοοῦμε ἀντίθετα τὸ ἀντικείμενο ὡς ἀντικείμενο, ἀκριβῶς ἔτσι ὅπως εἶναι κατὰ ἓνα ἄλλο, ὁ ἔλεγχος θὰ συνίσταται στὸ νὰ κοιτάξουμε ἂν τὸ ἀντικείμενο ἀντιστοιχεῖ στὴν ἔννοιά του.¹³ Βλέπουμε σαφῶς ὅτι τὰ δύο εἶναι τὸ ἴδιο· τὸ οὐσιαστικὸ ὅμως εἶναι νὰ συγκρατήσουμε καθ' ὅλη τὴν ἐρευνα ὅτι αὐτὲς οἱ δύο στιγμές, ἔννοια καὶ ἀντικείμενο, τὸ νᾶναι κάτι κατ' ἄλλο καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο, ἐμπίπτουν στὸ ἴδιο τὸ ἐπίσταμαι ποὺ διε-

ρευνῶμε, ὁπότε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσάγουμε κριτήρια καὶ νὰ ἐφαρμόζουμε δικές μας ἐμπνεύσεις καὶ σκέψεις στὴν μελέτη· ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ παραμερίζουμε κατορθώνουμε νὰ θεωροῦμε τὸ θέμα ὅπως εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτόν.

Ὅμως μιὰ δική μας προσθήκη δὲν περιτεύει μόνο ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι ἔννοια καὶ ἀντικείμενο, τὸ κριτήριο καὶ τὸ ἐλεγχτέο, ὑπάρχουν στὴν συνείδηση τὴν ἴδια, ἀπαλλασσόμαστε καὶ ἀπὸ τὸν κόπο τῆς σύγκρισης τῶν δύο καὶ τοῦ κυριολεκτικοῦ ἐλέγχου,¹⁴ ὁπότε, ἀφοῦ ἡ συνείδηση ἐλέγχει ἢ ἴδια τὸν ἑαυτὸ της, δὲν μᾶς μένει παρὰ τὸ καθαρὸ κοιτάζω¹⁵ καὶ ἀπὸ τοῦτη ἐδῶ τὴν ἀποψη. Γιὰτὶ ἡ συνείδηση εἶναι, ἀφ' ἑνός, συνείδηση τοῦ ἀντικειμένου, ἀφ' ἑτέρου, συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ της· συνείδηση τοῦ τί εἶναι γι' αὐτὴν τὸ ἀληθές καὶ συνείδηση τῆς ἐπίγνωσής της αὐτοῦ. Ἀφοῦ [78] τὰ δύο ὑπάρχουν κατὰ τὴν ἴδια, σύγκρισή τους εἶναι ἡ συνείδηση ἢ ἴδια· προκύπτει κατὰ τὴν ἴδια ἂν ἡ ἐπίγνωσή της τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἀντιστοιχεῖ ἢ ὅχι. Τὸ ἀντικείμενο φαίνεται βέβαια νὰ ὑπάρχει κατ' αὐτὴν μόνον ὅπως τὸ ξέρει· φαίνεται σὰν νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ἐξιχνιάσει πῶς εἶναι ὅχι κατὰ τὴν ἴδια ἀλλὰ αὐτὸ τοῦτο, ἄρα μῆτε νὰ ἐλέγξει ἐπάνω του τὴν ἐπίγνωσή της. Μόνο ποὺ ἀκριβῶς ἐφ' ὅσον ἔχει καθόλου ἐπίγνωση ἐνός ἀντικειμένου, ἥδη ὑπάρχει ἡ διαφορὰ ὅτι γι' αὐτὴν ἓνα [60] εἶναι τὸ αὐτὸ τοῦτο, ἄλλη δὲ στιγμή ἢ ἐπίγνωση, δηλαδὴ τὸ εἶναι τοῦ ἀντικειμένου κατὰ τὴν συνείδηση. Σ' αὐτὸ τὸν ὑπάρχοντα διαφορισμὸ στριβίζεται ὁ ἔλεγχος. Ἄν αὐτὰ δὲν ἀντιστοιχοῦν ὅταν τὰ συγκρίνει, ἡ συνείδηση φαίνεται νὰ πρέπει ν' ἀλλάξει τὸ ἐπίσταμαί της, γιὰ νὰ τὸ προσαρμόσει στὸ ἀντικείμενο· ὅμως κατὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἐπίσταμαι ἀλλάζει γι' αὐτὴν, στὴν πραγματικότητα, καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενο, καθὼς τὸ ὑπάρχον ἐπίσταμαι ἦταν οὐσιαστικὰ μία ἐπίγνωση τοῦ ἀντικειμένου· μαζὶ μὲ τὸ ἐπίσταμαι γίνεται κι αὐτὸ ἄλλο, διότι ἀνῆκε οὐσιαστικὰ σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἐπίσταμαι. Προκύπτει συνεπῶς γιὰ τὴν συνείδηση ὅτι ἐκεῖνο ποὺ γι' αὐτὴν ἦταν πρὶν τὸ αὐτὸ τοῦτο δὲν εἶναι αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἦταν αὐτὸ τοῦτο μόνο ΚΑΤ'

13. Πρβλ. σ. [137/103], [292/214], [301-302/221].

14. Ἄλλη ἀνάγκη: «καὶ ἀπὸ τὸν κυριολεκτικὸ ἐλεγχον».

15. Zusehen. Βλ. σ. [588/431]: «φαινομενικὴ ἀπραγία».

ΑΥΤΗΝ. Ἄρα ἐφ' ὅσον, ἐξετάζοντας τὸ ἀντικείμενό της, ἡ συνείδηση δὲν βρίσκει τὴν ἐπίγνωσίν της νὰ τοῦ ἀντιστοιχεῖ, οὔτε καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενο ἀντέχει· δηλαδή τὸ κριτήριο τοῦ ἐλέγχου ἀλλάζει ὅταν ὑποκύπτει στὸν ἔλεγχον ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ὀφείλε νὰ εἶναι κριτήριο· καὶ ὁ ἔλεγχος δὲν εἶναι μόνον ἔλεγχος τοῦ ἐπίσταμαι ἀλλὰ καὶ τοῦ κριτηρίου του.

Αὐτὴ ἡ διαλεκτικὴ κίνηση ποὺ ἡ συνείδηση ἐπιβάλλει ἡ ἴδια στὸν ἑαυτό της, τόσο στὸ ἐπίσταμαι ὅσο καὶ στὸ ἀντικείμενό της, στὸν βαθμὸ ποὺ ἀπὸ αὐτὴν τῆς προκύπτει τὸ νέο ἀληθές ἀντικείμενο, εἶναι κατὰ κυριολεξίαν ἡ λεγόμενη ἐμπειρία. Σὲ σχέση μ' αὐτὸ πρέπει νὰ τονισθεῖ ἀκριβέστερα ἀκόμη, στὴν μόλις ἀναφερθεῖσα διαδρομὴ, μία στιγμὴ ποὺ θὰ ρίξει ἓνα νέο, ἄπλετο φῶς στὴν ἐπιστημονικὴ ὕψη τῆς παρακάτω ἔκθεσης. Ἡ συνείδηση ἔχει ἐπίγνωσιν κάτινος, αὐτὸ τὸ ἀντικείμενο εἶναι ἡ οὐσία ἢ τὸ αὐτὸ τοῦτο· εἶναι [79] ὅμως καὶ κατὰ τὴν συνείδηση τὸ αὐτὸ τοῦτο· ὅποτε εἰσάγεται ἡ ἀμφισμῖα αὐτοῦ τοῦ ἀληθοῦς. Βλέπουμε ὅτι ἡ συνείδηση ἔχει τώρα δύο ἀντικείμενα, ἓνα εἶναι τὸ πρῶτο αὐτὸ τοῦτο, τὸ δεύτερο ἡ ὑπαρξὴ τοῦ αὐτοῦ τούτου κατ' αὐτὴν. Τὸ τελευταῖο φαίνεται ἀρχικὰ νάναί μόνον ἡ ἀνάκλαση τῆς συνείδησης στὸν ἑαυτό της, ἡ παράσταση ὅχι ἐνὸς ἀντικειμένου ἀλλὰ μόνο τῆς ἐπίγνωσίν της τοῦ πρώτου ἐκείνου. Μόνο ποὺ ἔτσι, ὅπως δείξαμε πρίν, ἀλλάζει γι' αὐτὴν τὸ πρῶτο ἀντικείμενο· παύει νάναί τὸ αὐτὸ τοῦτον καὶ γίνεται γι' αὐτὴν ἓνα ἀντικείμενο ποὺ μόνο κατ' αὐτὴν εἶναι τὸ αὐτὸ τοῦτον· ὅποτε ὅμως αὐτό: ἡ ὑπαρξὴ ἐκείνου τοῦ αὐτοῦ τούτου κατ' αὐτὴν, εἶναι τὸ ἀληθές, ἀλλ' αὐτὸ σημαίνει πῶς τοῦτο εἶναι ἡ οὐσία, τὸ ἀντικείμενό της. Τὸ νέο αὐτὸ ἀντικείμενο ἐνέχει τὴν μηδαιμνότητα τοῦ πρώτου, εἶναι ἡ ἐμπειρία ποὺ ἀποκτήθηκε σχετικὰ μ' αὐτό.

Σ' αὐτὴ τὴν ἔκθεση τῆς διαδρομῆς τῆς ἐμπειρίας ὑπάρχει μία στιγμὴ λόγῳ τῆς ὁποίας φαίνεται νὰ μὴν ἀντιστοιχεῖ σ' ὅ,τι εἵθισται νὰ ἐννοοῦμε ὡς ἐμπειρία. Ὄντως, ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ πρῶτο ἀντικείμενο καὶ τὴν ἐπίγνωσίν του στὸ ἄλλο ἀντικείμενο, στὸ ὁποῖο λέει κανεὶς πῶς ἔγινε ἡ ἐμπειρία, περιγράφηκε ἔτσι ὥστε ἡ ἐπίγνωσις τοῦ πρώτου ἀντικειμένου, δηλαδή τὸ κατὰ τὴν συνείδηση τοῦ πρώτου αὐτοῦ τούτου,

ὑποτίθεται ὅτι γίνεται τὸ ἴδιο τὸ δεύτερο ἀντικείμενο. Συνήθως φαίνεται, ἀντίθετα, ν' ἀποκοῦμε ἐμπειρίαν τῆς [61] ἀναλήθειας μιᾶς πρώτης ἐννοίας μας ἐπάνω σ' ἓνα ἄλλο ἀντικείμενο, ποὺ τὸ βρίσκουμε αἰφνης κατὰ τύχη κι ἐξωτερικά, ὅποτε ἐμπίπτει γενικὰ σὲ μᾶς μόνον ἡ καθαρὴ πρόσληψη τοῦ αὐτοῦ καθαυτοῦ ὄντος. Ἐνῶ κατὰ τὴν παραπάνω ἀποψη τὸ νέο ἀντικείμενο ἐμφανίζεται ὡς γινόμενο, προῖον μεταστροφῆς τῆς συνείδησης τῆς ἴδιας. Αὐτὴ ἡ θεώρηση τοῦ θέματος εἶναι ἡ προσθήκη μας, διὰ τῆς ὁποίας ἡ σειρὰ τῶν ἐμπειριῶν τῆς συνείδησης ἀναδεικνύεται σὲ ἐπιστημονικὴ πορεία καὶ ἡ ὁποία δὲν ὑπάρχει κατὰ τὴν συνείδηση ποὺ ἐξετάζουμε.¹⁶ Αὐτὸ εἶναι ὅμως στὴν πράξιν ἡ ἴδια πάλι περίστασις γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε λόγος ἤδη παραπάνω σχετικὰ μὲ τὴν ἀναφορὰ τῆς παρούσας ἔκθεσης μὲ τὸν σκεπτικισμό, ὅτι δηλαδή τὸ ἐκάστοτε ἀποτέλεσμα [80] ποὺ προκύπτει σὲ μία μὴ ἀληθινὴ ἐπίγνωσις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καταλήγει στὸ κενὸ μηδέν, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσλαμβάνεται κατ' ἀνάγκην ὡς μηδέν ἐκείνου, τοῦ ὁποίου εἶναι ἀποτέλεσμα· ἓνα ἀποτέλεσμα ποὺ περιέχει ὅ,τι ἀληθινὸ ἔχει στὸν ἑαυτό της ἡ προγενέστερη ἐπίγνωσις. Ἐδῶ τοῦτο παρουσιάζεται ὡς τὸ ὅτι, ἐφ' ὅσον αὐτὸ ποὺ ἐμφανιζόταν πρῶτα ὡς τὸ ἀντικείμενο ὑποβιβάζεται γιὰ τὴν συνείδηση σὲ ἐπίγνωσις περὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο γίνεται μιὰ κατὰ τὴν συνείδηση ὑπαρξὴ τοῦ αὐτοῦ τούτου, αὐτὸ εἶναι τὸ νέο ἀντικείμενο, μαζὶ μὲ τὸ ὁποῖο ἀναδύεται καὶ ἓνα νέο σχῆμα τῆς συνείδησης, γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ οὐσία εἶναι κάτι ἄλλο ἀπ' ὅ,τι γιὰ τὸ προγενέστερο. Αὐτὴ νὰ ἡ περίστασις ποὺ διέπει ὅλη τὴν ἀκολουθία τῶν σχημάτων τῆς συνείδησης ὡς πρὸς τὴν ἀναγκαῖότητά της. Μόνον αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ἀναγκαῖότης, ἡ γένεσις τοῦ νέου ἀντικειμένου ποὺ προσφέρεται στὴν συνείδηση χωρὶς αὐτὴ νὰ ξέρει πῶς τῆς συνέβη, εἶναι αὐτὸ ποὺ κατ' ἐμᾶς διαδραματίζεται οἷον ἐπίσω ἀπὸ τὴν πλάτῃ της. Ἐτσι μπαίνει στὴν κίνησιν τῆς μία στιγμὴ τοῦ τί ὑπάρχει αὐτὸ τοῦτο ἢ κατ' ἐμᾶς, ποὺ

16. Βλ. σ. [582/427]: Ἡ προσθήκη μας εἶναι νὰ βάζουμε μαζὶ τὶς στιγμὲς (ποὺ εἶναι σκόρπιες κατὰ τὴν παράστασις) καὶ νὰ ἐμμένουμε στὴν μορφή τῆς ἐννοίας (νὰ ἀρνοῦμαστε τὴν παράστασις ποὺ μετατρέπει τὴν ἐννοία σὲ ἀντικείμενο θρησκευτικῆς πίστεως).

δὲν ἐκτίθεται πρὸς τὴν ἐμπλεκόμενη στὴν ἴδια τὴν ἐμπειρία συνείδηση· τὸ περιεχόμενο αὐτοῦ ποὺ ἀνακύπτει γιὰ μᾶς ὑπάρχει ὅμως κατ' αὐτὴν, ἐκεῖνο ποὺ συλλαμβάνουμε ἐμεῖς εἶναι μόνο τὸ τυπικὸ τοῦ ἢ ἡ ἀμιγῆς γένεσός του· κατ' αὐτὴν τὸ γινόμενο αὐτὸ ὑπάρχει μόνον ὡς ἀντικείμενο, κατ' ἐμᾶς ὑπάρχει συνάμα ὡς κίνηση καὶ γίνεσθαι.

Χάρη σ' αὐτὴ τὴν ἀναγκαιότητα ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν ἐπιστήμη εἶναι ἤδη ἐπιστήμη ἡ ἴδια, κι ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό της ἄρα ἐπιστήμη τῆς ἐμπειρίας τῆς συνείδησης.

Κατὰ τὴν ἐννοιά της, ἡ ἐμπειρία ποὺ ἀποκτᾷ ἡ συνείδηση σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ της δὲν μπορεῖ νὰ περιλαμβάνει τίποτε λιγότερο ἀπ' ὅλο τὸ σύστημά της, ὅλη τὴν ἐπικράτεια τῆς ἀλήθειας τοῦ νοῦ, ἔτσι ὥστε οἱ στιγμὲς τῆς τελευταίας ἐκτίθενται μὲ τὸν ἰδιαίτερο καθορισμὸ ὅτι δὲν εἶναι ἀφηρημένες, καθαρὲς στιγμὲς, ἀλλὰ ὑπάρχουν ἔτσι ὅπως ὑπάρχουν κατὰ τὴν συνείδηση ἢ ὅπως αὐτὴ ἡ ἴδια ἀναδύεται στὴν σχέση της πρὸς αὐτές, ὅποτε οἱ στιγμὲς τοῦ ὅλου εἶναι σχήματα τῆς συνείδησης. Αὐτοπροωθούμενη πρὸς τὴν ἀληθὴ ὑπαρξή της (Existenz), [81] ἡ συνείδηση θὰ φθάσει [62] σ' ἓνα σημεῖο, ὅπου ἀπεκδύεται τῆς ἐπίφασης ὅτι πάσχει ἀπὸ κάτι ξένο ποὺ ὑπάρχει μόνο κατ' αὐτὴν καὶ ὡς ἄλλο, δηλαδὴ ὅπου τὸ φαινόμενο γίνεται ὅμοιο μὲ τὴν οὐσία, κι ἔτσι ἡ ἔκθεσή της συμπίπτει μ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖο τῆς κυρίως ἐπιστήμης τοῦ νοῦ· καὶ τελικὰ, ἐφ' ὅσον συλλαμβάνει ἡ ἴδια τούτῃ τὴν οὐσία της, θὰ ὑποδείξει τὴν φύση τῆς ἴδιας τῆς ἀπόλυτης ἐπίγνωσης.